

Рецензия

за магистърската теза на Мария Георгиева Гетова

на тема: „Картографиране на града в най-новата българска проза: София в литературата след 2000-та година“

Магистърската теза на Мария Гетова се състои от увод, десет глави, заключение и библиография и представлява оригинално и четивно изследване на темата за града в съвременната българска литература. В методологично отношение текстът успява да удържи двоен режим, като се вписва едновременно в дисциплинарното поле на градските изследвания и в това на изследванията на най-новата българска литература. От една страна, текстът проследява аспекти от развитието на големия град (София) в българската култура от средата на ХХ в. насетне, от трансформациите в преживяването на града, най-вече през книгите на Елица Станоева (за социалистическа София) и на Жана Стойчева (за София от периода на прехода). От друга страна обаче текстът се старае да реконструира образа на града такъв, какъвто присъства в българската проза от първите две десетилетия на ХХІ в., като се старае да проследи една цяла палитра от възможности за картографиране на градското пространство. Тук, естествено, не става дума единствено за реално картографиране – макар че работата отделя специално внимание и на присъстващите в текстовете топоними (действителни или частично фикционализирани) – а преди всичко за града като тъкан от преживявания, афекти, личен опит. В този смисъл градът е схванат феноменологично – през въпроса за това как се явява на обживяващия го субект, но също и семиотично, и най-сетне поетологично – през темата за възможните художествени образи, които неминуемо се присъединяват към реалното преживяване на града и го модифицират.

Като основна интерпретативна призма Гетова използва понятието на френския философ Анри Льофевр за „право на град“, през тълкуванието на българския литературовед и писател Ангел Игов. (Интересно е, че Игов присъства както в концептуалната рамка на работата със своето изследване на фигурата на града в съвременната английска литература, но и като обект на анализ с повестта „Фини прахови частици“ от 2017 г.). Така „правото на град“ е видяно като възможност да се проследят свойствата на града спрямо субекта, като този процес е реконструиран откъм художествено представения образ на града в литературата. Тази концептуализация е изградена в първата глава от работата „Какво е град?“, но бива подемана отново и отново в хода на текста, на съответстващите на анализа места.

От тук нататък Гетова посвещава отделните глави в работата си на определени фигури на града, групирайки избраните от нея художествени текстове по-скоро типологично, отколкото хронологично. В този смисъл анализиранияте художествени текстове са представени в хронологичен ред едва в библиографската справка на финала на работата, но в хода на анализа се появяват в зависимост от типа фигура (на София), която изграждат. Така например образът на социалистическия град като инструмент за властова и идеологическа интервенция в обществената тъкан е обект на втора глава (най-вече през романа „Дзифт“), третата глава се занимава с града от периода на прехода и посочва различни примери, четвърта е посветена на града от перспективата на низови персонажи, които са определени като „софийски копелета“ (Стефан Стефанов, Валентин Пламенов). Пета и шеста глава се занимават с разнообразни форми на представяне на града в жанра на кратката проза („На живо от София“ от Александър Шпатов или „Деград“ от Васил Георгиев, но и др.), като проследява и особеностите, които жанрът на разказа дава за многомерното художествено изграждане на градската среда. Седма и осма глава са посветени на улиците (като в този контекст

бих искала да подчертая като особено интересен анализа на романа „Странично осветление“ от Юрий Рахнев). Девета е организирана около темата на градския въздух (тук се явява романа на Игов „Фини прахови частици“ и сборника на Емануил А. Видински „Места за дишане“). Последната глава е посветена на романа на Иван Димитров „Софийски дует“ (2016), може би най-експлицитно адресиращ фигурата на София, доколкото – както посочва и дипломантката – тук от страничен декор или значеща среда на действието, градът се превръща в основното действащо лице и излиза на преден план с цялата си сложност.

Анализационните наблюдения на М. Гетова се отличават с проникателност и оригиналност. Те ни помагат едновременно да оценим възможностите за преживяване на града (изобщо и в частност София), но и успяват да определят какво място заема фигурата на града в едно или друго художествено произведение. Макар да не прави строга класификация, Гетова умело разполага различните образи на София в различните творби по една скала на функционалност с оглед на изграждането на цялостното художествено послание, като се започва от почти нефункционален декор (напр. в някои от разказите на Е. Видински или в романа на С. Коспаров „Когато кестените капят“) през семиотично функционализирана среда (да речем „Дзифт“ или „Край до край“) до централна фигура (в „Софийски дует“).

Много добро решение е и това да се поставят ясни времеви граници на изследвания период. В това отношение изборът на времето след 2000-та година е особено удачен, първо, поради липсата на голяма натрупана вторична литература за този период, второ, поради особения интерес към София в този период (нещо симптоматично само по себе си и добре уловено от дипломантката), трето, поради актуалността на тази литература. Доколкото тези най-нови текстове отразяват настоящи културни форми на преживяване на градското пространство, един анализ върху тях позволява да се изследват тъкмо тези съвременни форми на градска култура.

По отношение на подбора на художествените текстове, дипломантката посочва още във въведението неизбежността на редуцията и показва, че пише изследването си със съзнание за пропуснатите художествени образци. Все пак бих искала да препоръчам на един следващ етап включването на някои централни за българската проза след 2000 г. романи, които са в огромна степен посветени на пространството на София и в същото време са доста по-значими за литературния процес от други, разгледани тук: романите на Владислав Тодоров „Цинкограф“ от 2010 г. и на Милен Русков „Чамкория“ от 2017 г., както и евентуално романът на Николай Грозни „Вундеркинд“ от 2014 г. Струва ми се, че те биха уплътнили вече изградената от дипломантката картина. В този смисъл не става дума за критическа бележка, а за препоръка за по-нататъшната работа на изследователката.

Бих искала в същия режим да препоръчам като вторична литература, която да се включи в библиографския апарат на тезата, някои от последните изследвания на Александър Кьосев – например работата му върху образа на града в прозата на Виктор Пасков („[Градски хибриди: Виктор Пасков и местещото се софийско гето](#)“) и върху ежедневно преживяване на града в периода на социализма (статията „[Консумативният град: социалистическа София през 70-те и глобалното общество на спектакъла](#)“ в сп. „Критика и хуманизъм“, бр. 59, 2023). Макар че те излизат от времевите граници, които работата си поставя (да работи с текстове след 2000 г.), според мен биха били от полза методологически, както и от гледище на информацията на възможностите за изследване и картографира на София от различни етапи на развитието ѝ. Същото важи за целия [брой 3 на сп. „Пирон“ от 2012 г.](#), цялостно посветен на градското пространство и на неговото преживяване в литературата (в т.ч. специален текст за квартала Ючбунар).

Бих искала също така да поставя два въпроса. Първият засяга възможностите за алтернативна композиция на магистърската теза. Струва ми се, че самата дипломантка открива една особено продуктивна нишка в анализа на образа града и я използва в интерпретацията си, но без да я формулира – това въпросът за работата с времевите пластове. Дали не е възможно типологията на фигурите на града да бъде организирана на хронологичен принцип? Това означава да се отчете *времето на създаване на текста спрямо времето, за което текстът разказва* (например „Дзифт“ от 2006 г. за София от 1963 г. за разлика от „Софийски дует“ от 2016 г. за една съвременна София). Какви биха били разликите спрямо настоящата композиция на текста?

Вторият въпрос засяга романа на Иван Димитров „Софийски дует“, чийто анализ намирам за особено приносен тук. Въпросът ми е как би изглеждал анализа на този роман не в контекста на българската градска проза след 2000 г., а в една по-широка картина на града в традицията на модернизма и постмодернизма. Тук имам предвид най-вече два от най-представителните романи за тази традиция – „Александрийски квартет“ на Лорънс Дърел (1957 – 1960 г.) (връзката през заглавията?) и „Нюйоркская трилогия“ на Пол Остър (1985 – 1987 г.) (напр. през мистификация и метафикционалност?).

С оглед на казаното, смятам, че с магистърската си теза М. Гетова предлага пълноценно изследване, което отговаря напълно на изискванията за получаване на образователната степен магистър, и предлагам на комисията да ѝ постави отлична оценка.

30.06.2024 г.
София

доц. Богдана Паскалева